

De Eernegemse Sint-Medarduskerk

Koenraad Vandenbussche

Verantwoordelijke uitgever: Antoon Naert

© Gemeentebestuur Ichtegem 2015

Opmaak: Be Media Torhout

Druk: Be Media Torhout

Met speciale dank aan zuster Amanda, erepastoor André Foulon, Yvette Kemel en Richard Vandenbussche.

Geschiedenis van de kerk

Het ontstaan van Eernegem

Ten tijde van de Romeinse overheersing is er nog geen sprake van Eernegem. Het gebied bestaat uit bos ten noordoosten van de villa Koekelare. Een kreek, die verbinding geeft met de zee, komt nog tot in de 9de eeuw aan de noordgrens van het dorp. Eernegem zelf ontstaat tussen de 7de en 10de eeuw in het doorheen de eeuwen verarmde bos. De dorpsnaam vormt daar het enige bewijs van. Eernegem is immers de samentrekking van *Arnjinga heim*: *Arnjo* is een eigenaam; *inga* betekent nakomelingen van; in *heim* herken je heem, woonplaats. Het is dus de woonplaats van de nakomelingen van Arnjo. Volgens de literatuur ontstaan dorpen met dergelijke Frankische plaatsnamen tussen de 6de en 10de eeuw. Ten gevolge van de bevolkingstoename in de 7de eeuw wordt nieuwe landbouwgrond aangesneden. Wellicht krijgt Arnjo de toelating van een Frankische koning, die volgens het wildernisregaal eigenaar is van alle onbewerkte gronden, om een deel van de Eernegemse *utfanc* vruchtbaar te maken.

Arnjo vestigt zich op een hoger gelegen gebied van dit bos. Zijn boerderij, het latere Goed ter Belle, fungeert als vronhof of herenhoeve. Kleine eigengeërfde boeren hebben al vroeger in het omringende bos en op de heide lapjes grond vruchtbaar gemaakt. Onvrije boeren krijgen van de heer een eigen boerderij in ruil voor het afstaan van een deel van de oogst en het vervullen van allerlei karweien. Ze moeten zich ook houden aan de banrechten van de heer. Zo zijn de Eernegemse horigen, die zoals trouwens overal in de 9de eeuw het statuut van vrijen krijgen, verplicht om hun graan te malen in de molen van de heer en voor

het bakken van hun potten de grondstof uit de leemput van de heer aan te kopen. Volgens de oudst bekende beschrijving van het Goed ter Belle uit 1468 is op het goed – op de plaats waar zich nu de Louis Schattemanstraat bevindt – een oude molenwal gesitueerd. Apart gelegen percelen ten noorden van de boerderij, die ook bij het goed horen, verwijzen met plaatsnamen als *teghelrije* en *leemaert* naar de productie van leem.

Een eerste kerkje

Een nakomeling van Arnjo laat zich bekeeren en geeft opdracht om op zijn domein een kerk te bouwen, die toegewijd wordt aan St.-Medardus. Deze bidplaats staat op de plek waar zich vandaag nog altijd de kerk bevindt, maar is in die tijd langs drie zijden ingesloten door het Goed ter Belle. Alleen het koorgedeelte van de kerk die omringd is door graven, kijkt uit op de Westkerkestraat. De ingang van het gebouw ligt in het westen en kan je alleen bereiken over de grond van de herenhoeve. Deze eigenkerk van de heer groeit uit tot de parochiekerk van het dorp.

De keuze voor St.-Medardus als patroonheilige wijst in elk geval op een vroeg ontstaan. Deze heilige is al in de vroege middeleeuwen, vooral in Frankrijk, een populaire heilige om kerken een patroon te bezorgen. Medardus (456-545) is in 531 bisschop van Noyon en in 532 eveneens bisschop van Doornik geworden. Eernegem valt onder dat laatste bisdom. In de tweede helft van de 6de eeuw wordt de bekendheid van St.-Medardus door diens levensbeschrijving van Gregorius van Tours verspreid. Toch klimmen de oudste, vage sporen van christianisatie in onze streken

Dit plannetje is gemaakt op basis van de beschrijving van het Goed ter Belle uit 1468. Je ziet hoe de kerk met het kerkhof volledig ingesloten is door het goed. Het koorgedeelte van het kerkje is gericht naar de Straete van het dorp naar Bourgogne. Het bruine gedeelte is het erf met het kasteel van het goed. Aan de overkant van de weg ligt de Coninewarande, het privéjachtterrein van de adellijke heer. De molen staat eveneens op het domein. Noordelijk, buiten beeld, liggen langs de Straete van het dorp naar Bourgogne de stukken grond voor de leemontginning. In het oosten is er nog een rietveld van 3 ha 36 a, maar dat kunnen we niet correct situeren. Het pad er naar toe loopt net ten noorden van de Coninewarande.

pas op tot de komst van Eligius (+ 660) in Flandris. Deze missionaris predikt hier en bouwt kerken. Sommigen menen – al is dat louter speculatief – dat het kroondomein Snellegem de uitvalsbasis van de man vormt. Wanneer dat leidt tot de kerstening van Eernegem, is niet bekend. Wanneer het eerste, vermoedelijk houten kerkje gebouwd wordt, weten we evenmin.

Aanvankelijk benoemt en betaalt de heer van het domein de pastoor die er de kerkelijke diensten vervult. Onder impuls van Karolingische vorsten wordt vanaf 779 de tiendplicht ingevoerd. De boeren moeten jaarlijks een tiende deel van hun oogst afstaan. Daarmee kan de kerk zichzelf in stand houden. Het zorgt er tussen 850 en 1000 mee voor dat het grondgebied van Eernegem wordt afgebakend, ten einde te weten welke boeren aan de St.-Medardus-

kerk tiendplichtig zijn. In de loop van 11de eeuw zijn die inkomsten in handen van de adellijke families.

In 1083 stuurt paus Gregorius VII de bisschop van Soissons, Arnoldus van Tiegem, naar Vlaanderen om er de vrede te herstellen. Graaf Robrecht de Fries leeft daar immers in onmin met zijn adel omdat hij de opkomende steden in hun vrijheidsdrang steunt. Tijdens zijn tocht door Vlaanderen sticht Arnoldus – vermoedelijk in 1084 – de St.-Pietersabdij in Oudenburg. In zijn levensbeschrijving wordt verteld dat hij in dat jaar, naar aanleiding van de feestdag van St.-Medardus op 8 juni, een kerkje zoekt dat aan deze heilige gewijd is om er een mis op te dragen. Arnoldus heeft immers een grote verering voor Medardus, vermits hij vroeger abt van de St.-Medardusabdij in Soissons is geweest. Hij vindt

zo'n kerkje enkele kilometers ten zuiden van Oudenburg in Eernegem. De inwoners zijn zo onder de indruk van de komst van de hoogwaardige figuur naar hun dorp, dat enkele edele Eernegemnaars spontaan twee delen van de tienden van de jaarlijkse opbrengst van graan, vlas en riet van hun vrije landerijen aan de pas opgerichte abdij van Oudenburg schenken. Zij worden ook bij naam genoemd: Bertulfus, de zoon van Ermenarius, en zijn vrouw Ingelburg met hun zonen en dochters, Eremboldus en Malgero, de zonen van Almaris, en Legiva, de weduwe van Ermenarius met haar zonen Ingrannus, Lambertus en Fredeboldus.

In 1084 staat er bijgevolg in Eernegem heel zeker al een kerkje dat gewijd is aan St.-Medardus. In het kader van de Gregoriaanse hervorming, genoemd naar paus Gregorius VII die er met zijn *Dictatus Papae* (1075) de grote motor van is, wordt tijdens de tweede helft van de 11de – eerste helft van de 12de eeuw de strijd aangebonden tegen de invloed van leken in de Kerk. Eén van de problemen is dat de tienden in handen van lekenheren zijn gekomen. De hervorming wil ze aan de Kerk bezorgen. In de praktijk betekent dit meestal dat abdijen ze verwerven. De schenking door de Eernegemse edelen aan de St.-Pietersabdij past perfect in die tijdsgeest. Ook later worden nog tienden uit Eernegem aan de Oudenburgse abdij geschonken. In 1119 geeft de Koekelaarse heer Willem Malet alle tienden op nieuw ontgonnen gronden in de *utfanc* aan de abdij. Op het einde van de 12de eeuw volgen nog giften van tienden op de waterzieke gronden langs de Bourgognevaart door Arnold van Gistel en van tienden in Eernegem in bezit van de abdij van Merkem, die vroeger van Bertulfus van Eernegem zijn geweest. Het maakt van de St.-Pietersabdij van Oudenburg de belangrijkste tiendbezitter in Eernegem.

Een andere vernieuwing in het kader van de Gregoriaanse hervorming is de afschaffing van het personasyteem. Via dit gebruik kunnen leken aanspraak maken op kerkelijke inkomsten. Godescalus is de laatste *persona* van de parochiekerk van Eernegem. Hij wordt in 1119 door de bisschop van Doornik uit dat recht ontzet. Dat gebeurt blijkbaar niet goedschiks, want de kerkleider moet het in 1225 nog eens herhalen. In dezelfde akte van 1119 kent hij het patronaatsrecht – het recht om de kandidaat-pastoor voor te stellen – toe aan de abdij van St.-Bertinus in St.-Omer. Dat patronaat houdt ook in dat de St.-Bertinusabdij een deel van de offergaven en van de tienden voor zich mag houden. Ongetwijfeld brengt dat de monniken van St.-Omer in aanvaring met hun collega's uit Oudenburg. De akte die de oplossing registreert, is niet bewaard, maar uit latere documenten leren we dat het grondgebied van Eernegem in negen hoeken is opgedeeld. De beide abdijen mogen elk in vier hoeken de tienden innen, maar zijn in ruil daarvoor ook verplicht om de kerk te onderhouden. De opbrengst van de negende hoek is voor de pastoor, die bovendien het recht krijgt om de drie jaar een nieuwe hoek te kiezen.

Hoe het Eernegemse kerkje in die tijd eruitziet, weten we niet. Er zijn geen afbeeldingen van bewaard. Vermoedelijk is dat allereerste bidplaatsje een houten bouwseltje. Er bevinden zich in het kerkgebouw op het einde van de middeleeuwen verscheidene kapelanieën. De St.-Pieterkapelanie is opgericht door Pieter Heins van Eernegem (+ 1402) op het einde van de 14de eeuw. Er is ook een Onze-Lieve-Vrouwkapelanie, waar elke week een mis moet worden opgedragen ter nagedachtenis van Lodewijk van Eernegem (+ 1453). Kapelanen worden ingehuurd om deze diensten te celebreren. Zij worden betaald met opbrengsten van verpachte gronden. Zeker tot aan de Franse Revolutie blijft dat gebruik bestaan.

Deze vage afbeelding van de kopie van Pieter Claeissens uit 1601 van de kerk van Eernegem toont een gotisch gebouwtje. (bron: B. VAN DER HERTEN, *Het Brugse Vrije in beeld*)

De oudste tekening van de kerk is terug te vinden op het plan van het Brugse Vrije van Pieter Pourbus uit 1561-1571. Het origineel is niet bewaard, maar een getrouwe kopie, gemaakt door Pieter Claeissens in 1601, heeft de tijd wel overleefd. De 80-jarige Oorlog (1568-1648) is heel nefast voor het leven in een plattelandsdorp. Eernegem blijft ongeveer twintig jaar onbewoond en het kerkgebouw is compleet vervallen. Pas in 1609 krijgt de parochie weer een eigen pastoor. Dit is ook de eerste die door de bisschop van Brugge wordt benoemd. Het nieuwe bisdom heeft immers het patronaatsrecht en de bijhorende tienden van de abdij van St.-Bertinus in St.-Omer omstreeks 1578 met goedkeuring van de paus overgenomen. Een bewaarde kerkrekening uit 1611 staat bol van uitgaven voor herstellingswerken aan het vervallen kerkgebouw: er wordt stro aangeschaft om het dak te vernieuwen en in Brugge gaat men hout kopen om een nieuwe deur te maken. De kerkornamenten blijven voorlopig nog in veiligheid in de Berg van Barmhartigheid van die stad, want niemand vertrouwt het prille bestand dat

Albrecht en Isabella met het protestantse Noorden hebben afgesloten.

Nieuwbouw in de 17de eeuw

Grootsere restauratiewerken worden onder het pastoraat van Michaël Vanden Bussche (1627-1645) uitgevoerd. Op 18 juni 1627 gaan de kerkmeesters Marcus Reyniers en Pieter Parmentier met goedkeuring van de gemene parochianen een lening van 96 pond aan bij de Bruggeling Bertholmeus de Crits. Het bedrag is verzekerd op de kerkmeersen, een terrein

van 42 gemet (18 ha 57 a 95 ca) drassig weiland nabij de Moerdijkvaart. De werken aan de kerk kunnen starten. In de kerkrekening van 1626-27 lezen we dat de “*met-sensares vande k(erck)e int annemen van t werck als voort legghen van de steen*” een drankje wordt aangeboden. Het is in die jaren dat de huidige, 35 meter hoge toren van de kerk wordt gebouwd. Deze toren is bij besluit van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen op 19 april 1937 als monument geklasseerd. De ingangsdur van het westen en het gebouw zelf heeft een oppervlakte van een kleine 400 m². Wanneer de deken op 21 mei 1638 de kerk komt inspecteren, stelt hij met vreugde vast dat ze volledig heropgebouwd en goed onderhouden is. Alleen de voorkerk vindt hij wat duister. Er staan in het gebouw ook vijf altaren, waarvan geen enkele sinds de geuzentroubelen opnieuw gewijd is. Enkel het hoofdaltaar van St.-Medardus, het rechteraltaar van Onze-Lieve-Vrouw en het linker St.-Pietersaltaar zijn nog bruikbaar. Bij de Brugse kunstenaar Polycarpus Delschoot wordt enkele jaren later een nieuw hoofd-

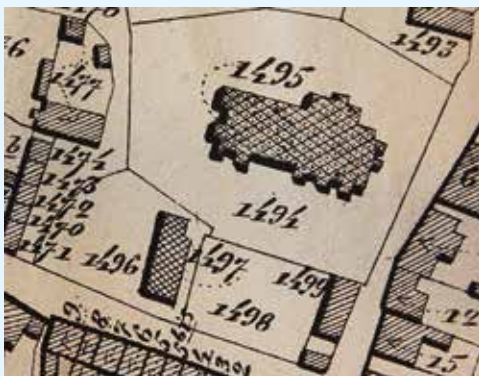

Deze kaart uit 1666 toont een kerk met de ingang in het westen en het koor in het oosten. Het is een gotisch gebouw, maar de toren lijkt helemaal niet op de huidige kerktoren, hoewel die er op dat moment al staat. (bron: BRA, Kaarten en plannen, 645)

altaar besteld *“mette pillaren ende schilderie”*. Het schilderij in het retabel stelt een gekruisigde Christus met de H. Maagd aan zijn zijde voor. Onderaan is het vagevuur afgebeeld. Delschoot, die op dat moment in de leer is bij Jan Claeisens, wordt op 23 juli 1646 vrij schilder in Brugge en overlijdt in 1660.

Op het einde van zijn loopbaan laat pastoor Cornelis Timmermans (1648-1660) nog ingrijpende werken uitvoeren aan de naald van de kerk. Het geraamte van de torenpin wordt helemaal vernieuwd en bedekt met schaliën. De nieuwe pastoor, Florus van Rieme (1660-1680), kan daar echter niet lang van genieten. Al in 1661 slaat de bliksem op de kerk in en veroorzaakt veel schade. Niet alleen de schaliebedekking van de toren en de koorkap moet vervangen worden, er is ook een nieuwe klok nodig. In 1662 wordt die klok ter plekke gegoten en gewijd. In 1663 levert Gheeraert van Lijnghe nog twee nieuwe altaren voor 4 pond 16 schelling. Vermoedelijk zijn dat de twee zijaltaren. Dat van Onze-Lieve-Vrouw versiert hij met een schilderij van haar hemelvaart.

In 1750 wordt het dak van de kerk volledig vernieuwd voor 257 pond. Omwille van het dispuut dat daarover ontstaat tussen de twee tiendheffers, maken ze een afspraak. In de toekomst zorgt de abt van Oudenburg voor de noordelijke helft van het dak plus de sacristie in het noorden en de bisschop van Brugge voor de zuidelijke helft en het koor. In de zomer van 1769 wordt een nieuwe sacristie ten zuiden van het hoofdaltaar gebouwd. Door pastoor Lodewijk Roelens (1774-1797) worden in 1787-88 drie nieuwe marmere altaren geplaatst ter vervanging van de oude. Hij koopt ook een preekstoel

Het Popplan (rond 1840) toont een kerk met een grillig grondplan. (bron: BRA, Kaarten en plannen, 1460)

van de afgebroken Brugse St.-Walburgakerk, die vandaag nog altijd in de kerk te zien is.

Tijdens de Beloken Tijd (1797-1801) onder de Franse bezetting wordt de kerk vijf jaar lang niet meer voor de eredienst gebruikt. In het begin van de 19de eeuw vertoont het grondplan een grillige structuur met vele uitstulpingen, wat doet vermoeden dat er veel oplapwerk en kleine uitbreidingen aan te pas zijn gekomen. Door de toenemende bevolking – van 1800 tot 1850 verdubbelt het inwonersaantal van 1500 naar 3000 – wordt de kerk te klein. Op zon- en feestdagen zit de ruimte afgeladen vol. Veel mensen zijn bovendien gedwongen om buiten de mis te volgen.

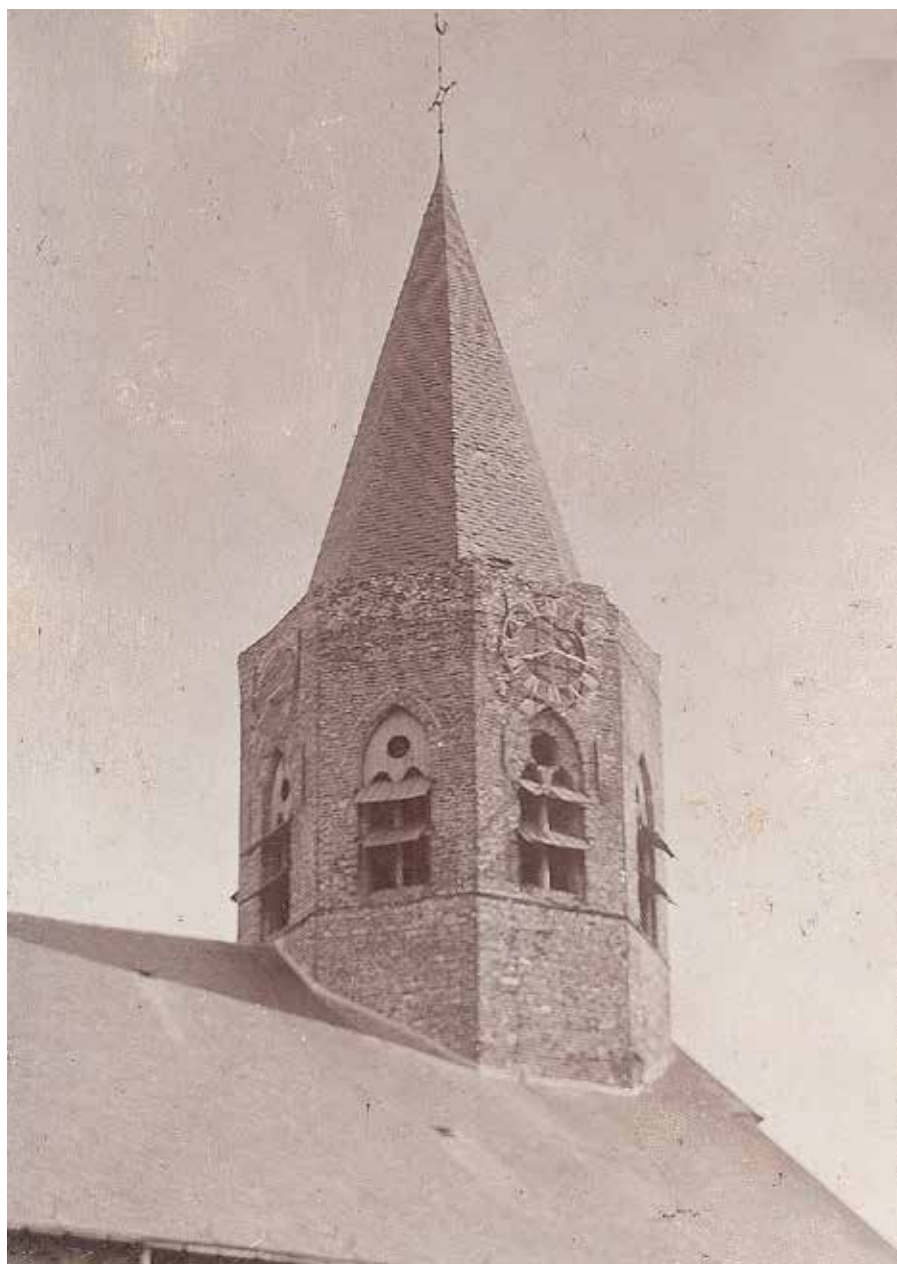
Huidige kerk in twee fasen

Het is onder het pastoraat van Maarten Pype (1847-1874) dat de kerkraad in 1848 besluit om het kerkgebouw te vergroten. Bedoeling is om de werken voor twee derden zelf te financieren via de verkoop van eigendommen en voor één derde te betalen via subsidies. Provinciaal architect Pierre Buyck (1805-1877) wordt gecontacteerd om de plannen te tekenen. Deze architect is vanaf 1842 in die functie benoemd. Hij maakt onder meer voor de kerken van St.-Pieters-op-den-Dijk (1845), Zedelgem (1846-47), Gistel (1856) en Veldegem (1864-65) neogotische ontwerpen. In oktober 1849 bekijkt de kerkraad zijn plannen. “*Om zijne onregelmatigheid en vervallenden staet*” vindt Buyck het niet haalbaar om de oude kerk, die volgens hem maar een bruikbare oppervlakte van 333 m² heeft, uit te breiden. Hij stelt een neogotische nieuwbouw voor, waarin alleen de oude toren behouden blijft. De kerkraad keurt deze nieuwe aanpak goed. In zitting van 28 oktober 1849 stelt ze nog enkele aanpassingen voor. De muren moeten dikker en er moet een degelijkere vloer komen. De prijs loopt daar

door op van een geraamde 47 000 fr. naar 50 464 fr.

De verkoop van kerkelijke gronden, die 38 828 fr. oplevert, wordt geen probleem. Wel is het wachten op provinciale subsidies, die jaar na jaar worden uitgesteld. Op 30 november 1851 deelt de kerkraad mee dat de realisatie van de plannen met de dag dringender wordt. Op verscheidene plaatsen regent het door dak en plafond. Die lekken nu nog herstellen zal een nodeloze kost met zich meebrengen. Begin 1852 komt het verlossende nieuws: de provinciale subsidie is toegekend. Men kan overgaan tot het uitschrijven van een offerte. Jozef Balloy uit Diksmuide is de goedkoopste met een bedrag van 50 439 fr. Op 14 juni komt deken Van Nieuwenhuysse de eerste steen leggen. Op 30 november is de kerk onder dak. Pastoor Pype wijdt de ruwbouw op 2 december en houdt er een eerste eucharistieviering. Pas twee jaar later, op 2 oktober 1854, komt bisschop Jan-Baptist Malou de nieuwe kerk plechtig inzegenen. De eindafrekening is dan opgelopen tot 58 223 fr.

In kerkelijke bouwkunst is het traditie dat het koor naar het oosten gericht is omdat dit de richting van de opkomende zon is en Jezus wordt gezien als het Licht van de Wereld. Van deze oriëntering wordt bij de nieuwe kerk afgestapt. De ingang bevindt zich nu in het oosten. Het westelijke koor loopt uit op een vijfzijdige apsis. De kerk, die het grondplan van een Latijns kruis heeft, bestaat uit een dwarsbeuk en een brede middenbeuk met twee smalle zijbeuken. Het is een relatief eenvoudig gebouw met een leien zadeldak, dat doorloopt over die zijbeuken. In het huidige vooraanzicht van de kerk is de plaats van die zijmuren gemarkeerd met kleine steunberen. In de kerk zelf zie je vandaag nog tussen het koor en de kruisbeuk de oorspronkelijke breedte van die zijbeuken.

*Een zeldzame foto van de kerktoren na 1852 en voor 1901. De toren, die duidelijke tekenen van verval vertoont, is nog niet ingebouwd. Hoofd- en zijbeuken hebben nog één zadeldak.
(bron: Provinciaal Archief West-Vlaanderen, BE PAWV A/F.V. 9551)*

Onder de oostelijke puntgevel brengt de architect een spitsboogfries aan, dat maar doorloopt over de breedte van de toren. De huidige, smalle, blinde spitsboognis en het grote oculus eronder, waarin sinds de jaren 50 van de vorige eeuw het mooie brandglas van Onze-Lieve-Vrouw met Kind te bewonderen valt, zijn wel al aanwezig in dit 19de-eeuwse ontwerp. Het spitsboogportaal is opgetrokken in geprofileerd baksteenmetselwerk met natuursteen in de plint en zie je vandaag nog altijd. Na afloop van de bouwwerken zorgt de pastoor voor de nagenoeg complete vernieuwing van het kerkmeubilair, dat ook nu nog de neogotische aankleding vormt. Het calvariekruis aan de zuidkant van de buitenmuur van de kruiskerk dateert eveneens uit die periode.

Een beeld van de kerk tussen 1852 en 1901. Je ziet hoe het spitsboogfries slechts doorloopt over de breedte van de toren, de klokvensters slechts twee etages tellen en de torenpin nog geen dakvensters heeft. (bron: Provinciaal Archief West-Vlaanderen, BE PAWW A/F.V.9552)

Al in 1868 oppert het gemeentebestuur het idee om de kerk opnieuw uit te breiden en bij die gelegenheid enkele meters ten oosten van de bestaande toren, die toch in vervallen staat is, een nieuwe te bouwen. Dat plan gaat niet door. In 1888 is de toestand van de kerktoren nog slechter geworden. De Brugse architect Antonius Verbeke (1828-1907) doet een concreet voorstel om hem te herstellen en te verhogen. Dit wordt evenmin uitgevoerd. Tegen het einde van de 19de eeuw is de kerk echt te klein geworden. In juli 1899 stelt pastoor Victor Lanssen (1899-1904) voor om de toren te herstellen en de kerk met twee beuken uit te breiden. Op aanraden van Jean-Baptist de Bethune (1853-1907), kunsthistoricus en zoon van de beroemde, gelijknamige, neogotische architect, die in oktober 1899 op bezoek is, wordt de toren niet verhoogd. Wel zullen de herstelde galmgaten drie verdiepingen krijgen en worden in de torenpin dakvensters aangebracht. De Bethune raadt ook het bijbouwen van twee aparte zijbeuken af. Hij adviseert om de bestaande af te breken en uit te breiden.

Diezelfde maand beslist de kerkraad om die werken te laten uitvoeren en tevens bij de sacristie van de priesters een nieuwe bergkamer te bouwen. Architect René Buyck (1850-1923) krijgt de opdracht. Deze is zijn vader Pierre als provinciaal architect opgevolgd. Na de afschaffing van die functie in 1883 blijft de man een veelgevraagd ontwerper van openbare gebouwen. Van zijn hand zijn onder meer de kerken van Beernem (1901-1902) en van Zeebrugge (1908). De verbouwingswerken worden op 24 april 1901 voor een bedrag van 36 000 fr. toegekend aan Louis Verhaeghe uit Loppem en Amand Jonckheere uit Eernegem. Ze zijn in oktober afgerond. De zijbeuken worden verbreed en opgetrokken, waardoor de westgevel nu bestaat uit drie gekoppelde puntgevels met een doorlopend spitsboogfries. Door deze uit-

breiding kunnen er 400 mensen meer dan voorheen in de kerk. In de oorspronkelijke plannen zijn in de westgevel van beide zijbeuken ook grote rozetvensters voorzien, maar die verdwijnen bij de uitvoering. De zijbeuken worden bekroond met een ijzeren kruis en zijn geritmeerd door lagere steunberen met tussenin smalle, gekoppelde spitsboogvensters. Boven de vensters naast de middenbeuk brengt men in het metselwerk tekeningen van een puntgevel met een kruis aan. De zijgevels van de kerk beschikken over een met hout beklede dakgoot met een bloktandfries eronder. Er zijn vijf traveeën met telkens twee smalle, gekoppelde spitsboogvensters, geritmeerd door getrapte steunberen.

In september 1917 veroorzaken bombardementen op het kerkhof veel schade aan de muren en de ramen van de kerk. Wanneer de Duitsers van 11 tot 17 november 1917 het gebouw als paarden- en koeienstal gebruiken, heeft ook het interieur erg te lijden. Pas van mei tot september 1922 vinden grondige herstellingswerken plaats. De kerk wordt ook zwaar geteisterd door de inslag van een V1-bom in juli 1944. Pastoor Oscar Verhaeghe (1945-1953) start in

1945 al met de eerste reparaties, die vanaf 1952 voor een bedrag van 829 840 fr. door Alberic Verscheure uit Ichtegem grondiger worden aangepakt. Het volledige dak moet worden vernieuwd.

Oorspronkelijk bevindt zich aan beide zijden van het koor een laag gebouw onder lessenaarsdak met vierkante vensteropeningen op hoogte. Aan de zuidwestzijde is dat nu nog het geval. Dat is de sacristie voor de misdienaars. Aan de noordwestzijde wordt de sacristie voor de priesters in 1964 voor een bedrag van 585 378 fr. door aannemer André Tilleman uit Eernegem fors uitgebreid. Dit minder geslaagde bijvoegsel in gele bakstenen van slechte kwaliteit is opgetrokken in vereenvoudigde neostijl, maar sluit in zijn keuze van materialen en van stijl niet aan bij het neogotische kerkgebouw. Het is een ontwerp van architect Amand Jonckheere uit Brugge.

In het najaar van 1991 moet de torenspits aangepakt worden. Het leien dak wordt volledig vernieuwd. Ook het lood en grote stukken van de houten constructie, die helemaal tegen houtworm wordt behandeld, worden vervangen.

Interieur van de kerk

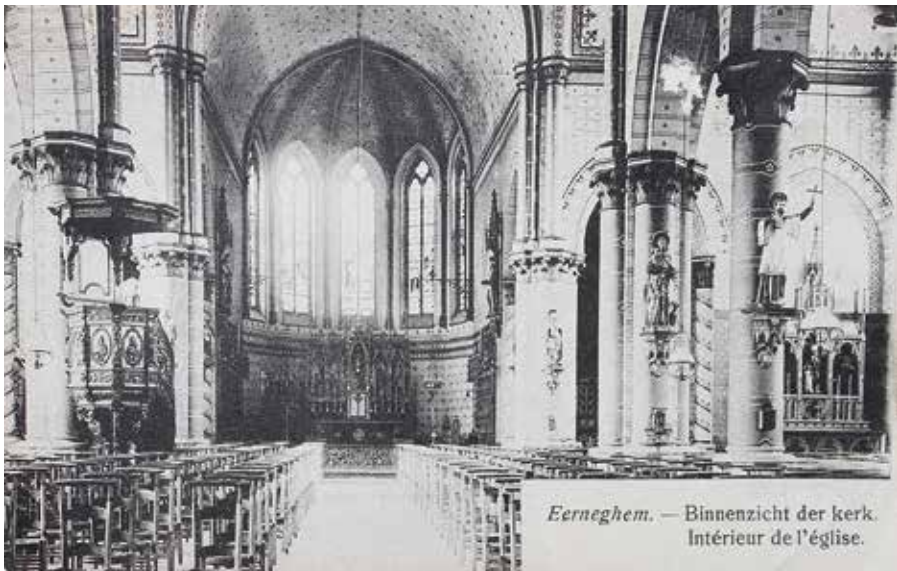
De middenbeuk en de twee zijbeuken, als ook het transept zijn overdekt door een tongewelf met in de viering een kruisribgewelf. De apsis heeft een halfronde koepel met neogotische ribben. De wanden van het schip, het transept en het koor zijn voorzien van spitsboogvensters. De middenbeuk is gescheiden van de zijbeuken door spitscheibogen, die rusten op ronde pilaren met Korintische kapitelen en een achtzijdig voetstuk in natuursteen. Ter hoogte van de viering bevinden zich vier gelijkaardige gebundelde pilaren.

Het oorspronkelijke neogotische interieur en de aankleding zijn onder invloed van het Vaticaanse Concilie in de jaren 60 vereenvoudigd. Voordien hangt aan elke pilaar een voetstuk, waarop een heiligenbeeld staat. Dat zijn sinds het begin van de 20ste eeuw in het zuiden van voren naar achteren de Heilige Familie, St.-Medardus, St.-Barbara, St.-Antonius van Padua en St.-Donatus en aan de noordelijke pijlers respectievelijk het Heilig Hart, St.-Rochus, St.-Franciscus Xaverius en St.-Johannes Berchmans. St.-Theresia van het

Kindje Jezus en sinds 1920 St.-Gerardus Majella (met een relikwie onder het beeld), twee heiligen van recentere datum, hangen tussen de twee zijaltaren respectievelijk in de zuid- en noordbeuk. Vanaf 1939 staat St.-Livinus op die plaats in de noordbeuk. De meeste beelden zijn in februari 1967 uit de kerk verwijderd. Men heeft ze overgebracht naar het oude kosterijhuis bij de pastorie, waar ze verkommeren. Een deel ervan wordt later vernietigd. De twee buitenste zijaltaren, dat van St.-Jozef in de noordbeuk en dat van St.-Anna in de zuidbeuk, worden eveneens weggehaald. Restanten van het mooie beeldhouwwerk uit het St.-Jozefaltaar worden nog als versiering in de sacristie voor priesters bewaard.

De kerkwanden zijn aanvankelijk met neogotische polychromie versierd. Omdat er wegens de meerprijs voor het bouwen geen geld meer is, wordt voor de plak- en schil-

derwerken een beroep gedaan op bemiddelde inwoners. De Gentenaar Van Coillie zorgt voor de uitvoering, terwijl zijn stadsgenoot, de beeldhouwer Franciscus Delanier, de neogotische versieringsmotieven en beelden in het koor aanbrengt. Werk van deze laatste kunstenaar vind je vooral in Oost-Vlaamse kerken, zoals de orgelkast in de St.-Niklaaskerk in Gent (1856), vier beelden in de kerk van Evergem (1857-1859) en het reliëf boven de hoofdingang in de kerk van Doomkerke (1880). *“Gansch het gebouw is rijkelijk volgens den gotischen smaak geschilderd; de choir is tot genoegen zelfs van de beste deskundige met gotieksche nichen, looverwerk en beelden versierd”*, meldt een kerkraadsverslag in oktober 1857. Zo zijn *“de geheele wanden des koors”*, beschrijft oud-Eernegemnaar Medard Verkest in 1888, *“in kleine ruitvormige afdelingen getrokken waarin beurtelings een arend met opene vlerken, een bie, een voetindruk op eenen steen, een druiventros,*

*Erneghem. — Binnenzicht der kerk.
Intérieur de l'église.*

Dit is het binnenzicht van de kerk omstreeks aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog. De beschildering van de muren is aangebracht door de Eernegemnaars Charles Ouvry en Emiel Mahieu onder toezicht van de Veurnse kunstschilder Wybo. De preekstoel staat aan de zuidkant. De godslamp hangt nog midden in het koor. (Verzameling Richard Vandenbussche)

Dit binnenzicht van de kerk dateert uit de jaren 50. In de zijbeuken heb je een doorkijk naar de twee verdwenen neogotische altaren, die mooi in overeenstemming zijn met het hoofdaltaar. Rechts zie je het St.-Jozefaltaar en links het St.-Anna-altaar. Je ziet ook de twee buizen van de kolenkachels die het interieur ontsieren. (Verzameling Richard Vandenbussche)

eene bel, enz – allusiën op de hierboven opgegevene legenden (uit het leven van St.-Medardus) – geschilderd staan”. Wanneer pastoor Lanssen na de uitbreiding van de kerk het geheel opnieuw laat schilderen, engageert hij daarvoor in 1902 de Veurnse kunstschilder A. Wybo. Deze moet toezicht houden op het werk van de plaatselijke schilders Charles Ouvry en Emiel Mahieu om deze polychromie opnieuw tot haar recht te laten komen. Tijdens de restauratiewerken van 1952 verdwijnt alles evenwel onder een witte verflaag.

Door bouwaannemer Tylleman is in het voorjaar van 1964 al een vloer met Italiaans witmarmer in het koor van de kerk gelegd. Wanneer het altaar in de jaren 70 naar de viering wordt gebracht, wordt daarvoor een houten verhoog aangebracht. In juli 1990 vervangt het Eernegemse tegelbedrijf Strubbe dit door een witmarmeren vloerbedekking, die perfect aansluit bij de vloer in het koor.

Een laatste belangrijke ingreep aan het kerkinterieur gebeurt in het najaar van 1992. Achteraan in de zuidbeuk wordt een weekkapel gebouwd. Een laag plafond onder de spitsboogramen en een glazen wand uit vlakken gekleurd glas aan de zijkant van de eigenlijke kerk realiseren een kleine en makkelijk te verwarmen ruimte. Twee glazen koepels laten lichtinval van boven toe. Het altaar wordt bezorgd door medepastoor André Monstrey en komt uit Tiel. Op die manier krijgt de kerk een geschikte ruimte om de weekdag- en doopvieringen te houden. De plannen zijn getekend door de Eernegemse architect Ingrid Martens en de werken, waarvan de kosten in belangrijke mate door de parochiegemeenschap gedragen worden, zijn uitgevoerd door leden van de ploeg vrijwilligers, die eerder parochiezaal Kruispunt heeft gebouwd.

Pastoor Raymond Verduyn (1922-1945) bezorgt de kerk in 1937 haar allereerste

elektrische verlichting, geïnstalleerd door Eernegemnaar Frans Loncke. In mei 1956 komt er ook een geluidsversterking. In 1946 laat pastoor Oscar Verhaeghe (1945-1953) twee kolencachels plaatsen. Samen met de bouw van een nieuwe sacristie worden deze in 1964 door Noël Becelaere uit Ichtegem vervangen door een verwarmingsinstallatie op stookolie, die 207 000 fr. kost. Op Christus Koning van dat jaar meldt pastoor Jozef De Gruytere (1953-1968) dat de kerk voor het eerst met de nieuwe installatie verwarmd wordt. In het najaar van 2010 heeft het verouderde toestel zijn beste tijd echter gehad. Pastoor André Foulon (1993-2014) laat een nieuw verwarmingsstelsel op basis van aardgas installeren. Koude lucht wordt achteraan in de kerk opgezogen en via een ondergrondse gang naar de verwarmingskelder gebracht, waar twee ketels met warm water de lucht opwarmen en via roosters vooraan in de kerk weer in het gebouw brengen. Dat nieuwe systeem garandeert een minimumtemperatuur van 12°C. Het wordt geplaatst door de firma Beltherm uit Zedelgem. Er is een bedrag van 222 160 euro mee gemoeid.

De glasramen

De vijf vensters in het koor van de oorspronkelijke 19de-eeuwse kerk zijn beschilderd met de belangrijkste taferelen uit het leven van St.-Medardus en worden in 1864 in opdracht van pastoor Maarten Pype geplaatst. De bekende Brugse glazenier Samuel Coucke (1833-1899) heeft ze ontworpen. Twee ervan gaan door bominslagen op het kerkhof in september 1917 tijdens de Eerste Wereldoorlog verloren; de drie overige worden vernield door de inslag van de V1-bom op 8 juli 1944. De op-

schriften bij deze laatste drie afbeeldingen, waarbij we ons ook de taferelen kunnen voorstellen, zijn de volgende:

- Eerste glasraam: *“De H. Medardus is van rijke ouders geboren in Picardië, in het dorpje Saleng. Ten jare 457 ziende een armen mensch bevende van de koude, gaf hem zijnen rok, hoewel hij daarom zijn moeder vreesde.”*
- Tweede glasraam: *“Wanneer de bisschop van Vermandois overleden zijnde in 530, elkeen de oogen opsloeg naar den H. Medardus, zoodat hij zich liet overwinnen en in 't bisdom instellen door den H. Remigius, aartsbisschop van Reims.”*
- Derde glasraam: *“Na de bekeering van Vlaanderen keerde de H. Medardus weder naar Noyon, alwaar de koningin Radegonda van hem ontving den kloosterlijken doek met toestemming van Clotarius, haren man, en wierd veroverd tot de weerdigheid van diakonesse.”*

In oktober 1959 laat pastoor Jozef De Gruytere (1953-1968) nieuwe brandglasramen aanbrengen. Hij kiest niet meer voor taferelen uit het leven van de patroon van de parochiekerk, maar voor afbeeldingen

's Avonds wordt het sierlijke beeld van Maria met Kind van binnen uit bescheten, waardoor het helemaal tot zijn recht komt. (Foto Koenraad Vandenbussche)

van heiligen die verwijzen naar de Eerdegemse kerkgeschiedenis of naar belangrijke kerkelijke patroonheiligen. Deze band wordt duidelijk gemaakt via de schilden onderaan de figuren. Van links naar rechts zien we St.-Pieter als patroonheilige van de St.-Bertinusabdij in St.-Omer, St.-Jozef als patroon van het bisdom Brugge, St.-Donatianus die de patroon van de toenmalige paus Pius IX is, de zalige Karel de Goede, St.-Medardus als patroonheilige van de parochie, St.-Arnoldus als stichter van de St.-Pietersabdij van Oudenburg, Onze-Lieve-Vrouw als beschermvrouw van het Brugse Vrije en St.-Anna als patrones van Vlaanderen.

Deze hele ingreep kost 61 527 fr. De glasramen worden vervaardigd door glasschilder Crickx uit Jette naar een ontwerp van Rogier Vandeweghe (Ruisselede, 21.05.1923). Vandeweghe is keramist, glaskunstenaar, schilder en kalligraaf. Deze kunstenaar ligt onder meer aan de basis van de glasramen in het noordelijke koor van de kerk van Koekelare (1955), de Heilige Moeder Mariakerk in Beernem en de abdijkerk Ten Putte in Gistel. Het matglas in het roosvenster aan de oostgevel wordt vervangen door een glasraam van Maria met het Kind, wat nog eens 15 750 fr. kost, waarvan 12 000 fr. gesponsord wordt door Camiel De Muyt. Dit raam licht 's avonds prachtig op dankzij een lichtbron achter het doksaal van de kerk. De glasramen van het koor zijn in de loop van 2011 verwijderd, gereinigd en waar nodig vernieuwd. Deze werken zijn uitgevoerd door de firma Seynaeve uit Hooglede en hebben een prijskaartje van 200 000 euro.

Het altaar

Het hoofdaltaar bevat een vaste altaarsteen die dateert van 1866. Het is voor 6000 fr. in Franse witsteen gekapt door de Brugse beeldhouwer Franciscus Dumon

(1827-1884). Een steen aan de achterkant van dat kunstwerk herinnert aan de bouw van de kerk en van de plaatsing van dit altaar.

- De tekst luidt: "*Aeclesia anno Domini 1852, aedificata, altare hoc erexit anno 1866 R.D. Martinus Leonardus Pype, Pastor hujus Parochiae, sculptore Francisco Dumon Brugensi.*"
- In vertaling betekent dat: "*Nadat de kerk in het jaar 1852 wordt gebouwd, richt E.H. Martinus Leonardus Pype, pastoor van deze parochie, in het jaar 1866 dit altaar op met de beeldhouwer Franciscus Dumon uit Brugge.*"

Deze beeldhouwer vervaardigt in 1868 voor de kerk van Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen in Oostende ook het hoofdaltaar. In Dentergem bevindt zich een zijaltaar uit 1868 van zijn hand. Ook het retabelaltaar in de St.-Gertrudiskerk in Wetteren is in zijn atelier gemaakt. In de omgeving vind je werk van hem in de kerk van Vladslo (preekstoel) en in de kerk van Moere (Heilig Hart van Jezusbeeld). Hoewel er over de man zelf weinig geweten is, geldt zijn beeldhouwatelier als heel kwaliteitsvol. Het is één van de werkplaatsen waar sculpturen het daglicht zien die een internationale reputatie genieten. Deze Vlaamse neogotische beeldhouwkunst kenmerkt zich door realisme in de portretten, een schilderachtig effect van de composities en een plastische oppervlaktebehandeling.

Dat herken je zeker in de iconografie van het hoofdaltaar, die zeer rijk is. De onderbouw van het meubel vormt een stenen tafel die in medaillonvorm drie taferelen toont, gescheiden door engelen in spitsboogvormige nissen. Het linkse medaillon geeft de bruiloft van Kana weer. In de middelste cirkel zie je het Heilig Hart van Jezus. Het rechtse tafereel beeldt de wonderbare broodvermenigvuldiging uit. In het retabel scheiden zes smalle spitsboognissen, met van links naar rechts de beelden

Het hoofdaltaar dateert van 1866 en bezit een rijke iconografie. (Foto Kurt Maene)

van St.-Franciscus, St.-Jozef, twee engelen, St.-Antonius en St.-Franciscus Xaverius, vijf scènes. Links wordt de moord van Kaïn op Abel geëvoceerd. Daarnaast zie je het moment waarop Abraham zijn zoon

Isaak wil offeren, maar door een engel van God tot de orde wordt geroepen. Centraal boven het tabernakel wordt de kruisdood van Jezus op de Calvarieberg getoond. Rechts daarvan brengt Melchisedek

brood en wijn naar Abraham. In het laatste tafereel trekken de Joden met de Ark des Verbonds door de Jordaan.

De oorspronkelijke versie van het gepolychromeerd neogotisch zijaltaar in de noordbeuk is eveneens van de hand van Franciscus Dumon. Het is toegewijd aan het Heilig Hart en geplaatst in 1866, maar wordt in april 1901 grondig vernieuwd. Enkel het bovenste deel van het tafereel is nog origineel. Gekniel bij het Heilig Hart zit daar Margaretha Maria Alacoque, die de devotie ervan in de 17de eeuw heeft gestimuleerd. In 1876 wordt in de zuidbeuk een neogotisch polychroom altaar van Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes geplaatst, waarvan de tafel in 1902 door de firma Cornillie uit Gistel vernieuwd wordt.

De preekstoel

De preekstoel is veruit de oudste kunstschat die de kerk bezit. De kuip en voet zijn afkomstig van de oude St.-Walburgakerk in Brugge. Deze kerk wordt in 1781 verkocht en helemaal afgebroken. Het meubilair is tegen een matige prijs van de hand gedaan. Zo komt het Onze-Lieve-Vrouwaltaar in Harelbeke terecht en gaat de communiebank naar Bekegem. Pastoor Louis Roelens koopt de preekstoel voor vijftig gulden – 8 pond 5 schelling 8 groot Vlaamse – wat een koopje heet te zijn.

Over wie de maker van dit pronkstuk van de kerk is, bestaat geen zekerheid. De vele gelijkenissen, zeker in de voet, met de preekstoel in de kerk van Damme laat toe om hem toe te schrijven aan Rycquaert Brouckman. Deze kunstenaar (1623-na 1665) heeft voor heel wat kerken uit de omgeving van Brugge meubels in laatrenaissancestijl gemaakt. Ook in Klemskerke (twee biechtstoelen), Oostkamp (hoogaltaar, twee biechtstoelen, preekstoel, kerkdeur), Snellegem (com-

muniebank) en St.-Laureins (hoogaltaar, biechtstoel, gestoelte) vindt hij afnemers. De datum van het ontstaan van de Eernegemse kansel, die in de kuip is aangebracht, namelijk 1642, stelt vragen bij die toeschrijving. Rycquaert Brouckman is dan amper 19 jaar oud. Evengoed kan zijn vader, Jan Brouckman (rond 1596-1674), er aan gewerkt hebben. Van hem is in de kerk van Zedelgem een biechtstoel bekend, waarvan versieringsmotieven in het Eernegemse meubel terug te vinden zijn. Het lijkt echter geen twijfel dat het Brugse meubelmakeratelier van de Brouckmans aan de basis ligt van deze preekstoel.

De kansel is in laatrenaissancestijl. De totale hoogte is 4,20 m. Voet, kuip en ruimte van kuip tot klankbord hebben elk een hoogte van 1,40 m. De kuip heeft een zeshoekige vorm. De vier buitenste panelen zijn telkens afgescheiden van mekaar door kariatiden. Deze schraagfiguren zijn engelen, die steunen op koppen van monsters. Op elk der vier panelen is een medaillon aangebracht waarop een evangelist is afgebeeld met zijn zinnebeeld. We herkennen in volgorde: Mattheus met een mens, Marcus met een leeuw, Lucas met een rund en Johannes met een arend. De voet wordt gevormd door een blok waarop zes gefantaseerde wangedrochten zijn aangebracht met grimmige, afschrikwekkende koppen, die de toeschouwer toegrijzen. Elke kop loopt uit op een leeuwenpoot.

De trap en het klankbord zijn van jongere datum. De trap wordt in 1855-56 gemaakt door de Eernegemse beeldhouwer Henri Seynaeve, die op dat moment bij meubelmaker Florentius Derynck in Koolskamp werkt. De makers hebben hun namen op de buitenkant van de leuning aan de zijde van de pilaar gegrift. Je leest er: *“Flor Jos Derynck meubelmaker dezer predikstoel tot Coolskamp 1855 / Henri Seynaeve beeldhouwer geboren te Eer-*

Deze foto dateert van 1945 en biedt, naast een zicht op de preekstoel, een beeld van de kunstige wandversiering van de kerk. (© KIK-IRPA, Brussel)

neghem en wonende te Coolscamp.” De oorspronkelijke offerteprijs is 1800 fr. De werken slepen echter aan. De weduwe

Derynck-Vermandere – haar man sterft op 19 december 1855 terwijl de preekstoel in zijn atelier wordt hersteld – laat weten

dat er veel meer werk aan de kuip is dan voorzien. Veel oud hout moet vervangen worden en ook enkele delen van het originele snijwerk moeten vernieuwd worden. Uiteindelijk belandt de predikstoel pas op 26 februari 1856 weer in de kerk en komt de weduwe op 3 maart met een factuur af van 3494 fr. Pastoor Pype en kerkmeester Cools zijn verontwaardigd en weigeren te betalen. Na heel wat briefwisseling met advocaten als tussenpersonen wordt op 8 augustus 1856 een vergelijk gevonden. De kerkfabriek is bereid om 3000 fr. te geven. Uiteindelijk zal de kerkrekening een bedrag van 3108 fr. inschrijven. De renovatie biedt een bijzonder geslaagde aanvulling op de preekstoel. Als versiering van de trapleuning zien we twee engelen die een kelk, een kruis en een anker schragen te midden van druiventrossen. Aan de ingang van de trap houden twee indrukwekkende figuren de wacht. Ook het klankbord wordt in 1859 door Henri Seynaeve vervaardigd voor 506 fr. Het hangt boven de kuip en wordt gedragen door twee engelenkoppen.

Henri Seynaeve wordt zowat de huisbeeldhouwer van de kerk. Hij is geboren in Eernegem op 20 juli 1825 als zoon in het landbouwersgezin van Joannes Seynaeve en Catharina Tempère. In 1858 trouwt hij met de twaalf jaar oudere Zweedse Hélène Christine Norström. Het paar gaat op kamers wonen bij de Eernegemse slachter Henricus Kindt en later bij timmerman Petrus Ouvry. In 1866 trouwt Henri een tweede keer met molenaarsdochter Juliana Devos (°29 oktober 1839) uit Meetkerke, die tevens een zus is van de Eernegemse brouwer Eugène Devos. Het paar vestigt zich in een huis in de Stationsstraat, waar Henri zijn beeldhouwersatelier kan openen. Als beeldhouwersknechten zijn er onder meer schoonbroer Engelbertus Devos (°Meetkerke, 4 april 1851), Vincent Verlinde (°Werken, 27 december 1838),

Charles Viaene (°Assebroek, 1848) en Jean Vanyseghem (°Oostende, 1851) actief.

Henri Seynaeve maakt ook nog het neogotisch koorgestoelte (1860) naar een ontwerp van Franciscus Delanier, die eerder al voor de neogotische aankleding van het koor heeft gezorgd. Verder produceert Seynaeve twee neogotische biechtstoelen (1866), een communiebank (1867), de beelden van St.-Johannes Berchmans, St.-Rochus, St.-Antonius, St.-Barbara en St.-Franciscus Xaverius en het sculptuurwerk aan het orgel (1887). In 1868 is hij beeldhouwer van het hoofdaltaar, het St.-Corneliusaltaar en de communiebank voor de Onze-Lieve-Vrouwkerk van Veldegem. Die laatste vertoont trouwens veel gelijkenis met die in Eernegem. Op 26 november 1889 verhuist het gezin Seynaeve naar Oostende. Daar overlijdt Henri op 2 maart 1900.

De communiebank

In 1867 beitelde Henri Seynaeve op basis van een ontwerp gemaakt door de Brugse beeldhouwer Franciscus Dumon de communiebank in renaissancestijl. Het is een mengeling van dooreengevlochten druiventakken, druiventrossen en korenaren, met daartussen zeven tafereelen. De eerste afbeelding is van de koperen slang, die Mozes tijdens de tocht van de Israëlieten door de woestijn op een stang zet, waardoor wie door een slang wordt gebeten en naar die afbeelding kijkt, geneest. Het tweede toont een stemmig tafereeltje van Jezus met de Emmaüsgangers aan een tafel gezeten. Zij worden door een dienaar met een kruik wijn bediend. De volgende afbeelding brengt de tafel der toonbroden. Deze twaalf broden stellen de twaalf stammen van Israël voor. Centraal bevindt zich het Laatste Avondmaal. Dit prachtige tafereeltje toont Jezus met rechts van hem vijf

en links van hem zeven apostelen. Vier zitten er met de rug naar het publiek. Daarnaast prijkt de Ark des Verbonds. Van de twee cherubijnen is enkel het hoofd en een vleugel te zien. Vervolgens staat er de afbeelding van twee van twaalf verkenners die Mozes naar het Heilig land heeft uitgezonden. Dit duo keert terug, beladen met een zware druiventros, om te bewijzen hoe rijk het land wel is. De kandelaar met de zeven armen die Mozes voor het tabernakel bij de Ark des Verbonds laat maken, sluit de communiebank af.

Het centrale deel van deze communiebank met het tafereel van het Laatste Avondmaal wordt door de Eerne-gemse meubelmaker Michel Denolf gebruikt om een nieuw altaar te vervaardigen. Ook de deuren van de gestoelten voor kerk- en gemeenteraad verwerkt hij in het nieuwe meubel. Met panelen van die zitbanken maakt hij een nieuwe lezenaar en twee gotische blokken worden omgetoverd tot credens-tafel. Dit alles wordt naar aanleiding van de aanpassing van de liturgie aan de voorschriften van het Vaticaans Concilie in april 1967 in de kerk geplaatst. Vanaf dan draagt de priester immers de eucharistieviering op met het gezicht naar het publiek. Aanvankelijk bevindt dat altaar zich nog in het koor, maar al vrij vlug schuift het verder de kerk in onder de viering. Ook de andere delen van de communiebank zijn vandaag nog te bewonderen. Ten zuiden achter het altaar staat het deel met de Emmaüs-

De Emmaüsgangers (Foto Kurt Maene)

Het laatste avondmaal is een geanimeerde gebeurtenis, met Judas uiterst links die een geldbuidel vasthoudt. (Foto Kurt Maene)

gangers als centrale thema; ten noorden zie je het stuk met de twee verkenners als voornaamste tafereel.

De biechtstoelen

Ook de twee neogotische biechtstoelen vooraan in de kerk zijn van de hand van Henri Seynaeve. De twee meubels ken-

*Een wenende Petrus bij de biechtstoel
vooraan in de zuidbeuk. (Foto Kurt Maene)*

merken zich met de typische gotische pinakels en hogels als siermotieven. Bij de ingangen van de biechtstoel in de zuidbeuk staan Petrus met zijn sleutels en Maria-Magdalena met haar bus met kostbaar reukwerk. Tranen van verdriet voor hun zonden rollen op een nogal stereotype manier over hun wangen. Ook in de noordbeuk staan twee wenende boetelingen de biechteling op te wachten. De bisschop is de heilige Augustinus en de andere figuur is de verloren zoon.

De twee biechtstoelen achteraan in de kerk zijn soberder van uitvoering. Ze zijn vermoedelijk 18de-eeuws. In 1756 koopt pastoor Pieter de Vos (1742-1774) een nieuwe biechtstoel in renaissancestijl. Dat is wellicht de huidige biechtstoel achteraan in de noordbeuk, die vroeger altijd door

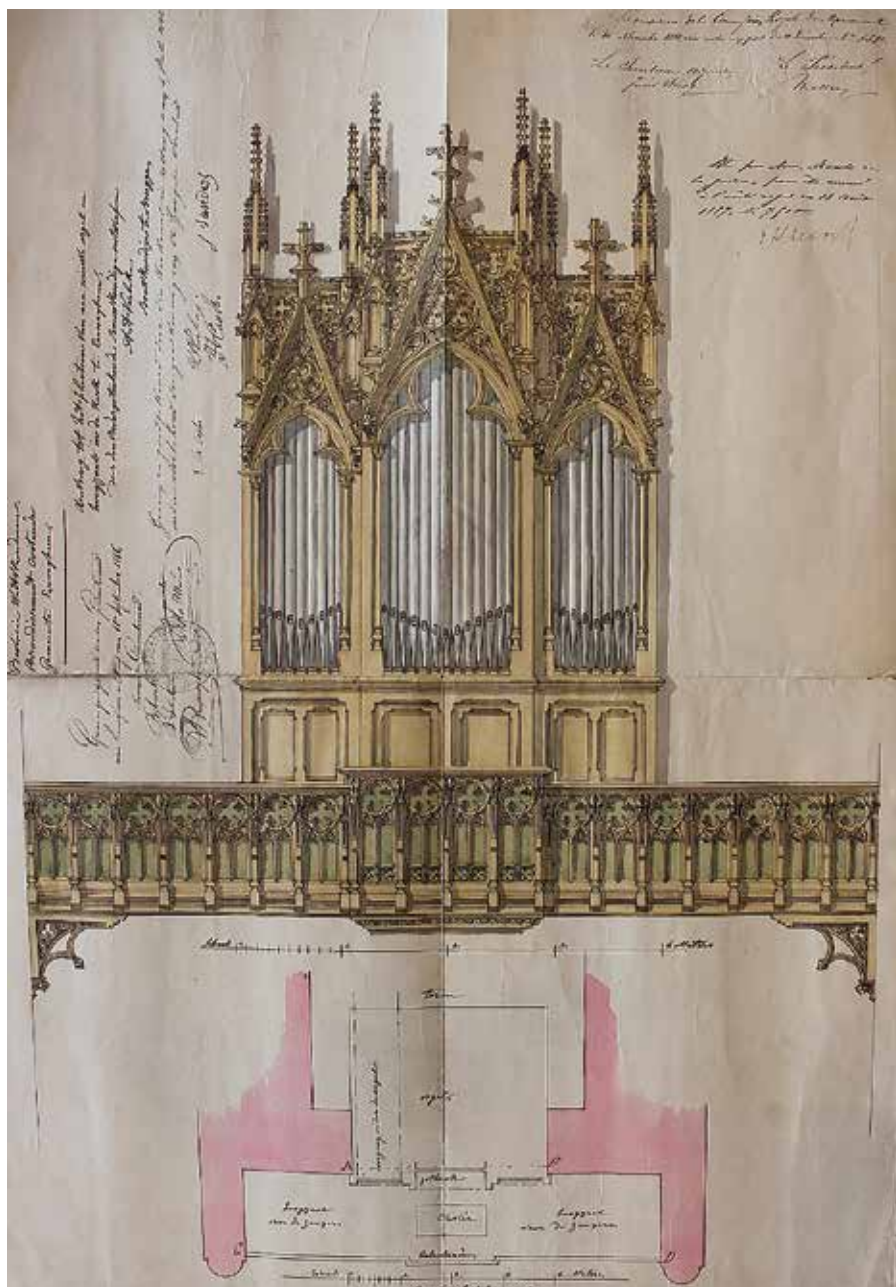
de bezoekende biechtvader is gebruikt en daarom de patersbiechtstoel genoemd wordt. Het meubel in de zuidbeuk is op vraag van pastoor Louis Roelens in 1790 door de Eernegemse timmerman Pieter Ingelbrecht vervaardigd.

Het orgel

In West-Vlaanderen is niet veel werk van de befaamde orgelbouwer Forrest meer overgebleven. Er staan nog orgels in de kerken van Varsenare, Koekelare, Otegem, Lendeledede en de O.L.V.-kerk van Roeselare. Volgens kenners is het Eernegemse orgel het beste en rijkste exemplaar uit deze romantische stijlperiode.

Het houten versieringswerk aan het doksaal en de inkleding aan het orgel zijn eveneens gebeiteld door Henri Seynaeve, die daarvoor van pastoor Petrus Tahon in 1887 de opdracht krijgt. Ook nu weer maakt de kunstenaar uitbundig gebruik van de neogotische versieringselementen, die aangebracht worden naar ontwerp van architect Antonius Verbeke (1828-1907). Deze Bruggeling tekent onder meer de kerken van Jabbeke (1871), Koekelare en Snellegem (1892), maar is ook heel actief als graveur, beeldhouwer en tekenaar. Hij is medewerker geweest van Thomas Harper King. King woont van 1848 tot 1858 in Brugge en verspreidt er de ideeën van de Engelse architect Augustus Pugin, die de wegbereider van de neogotiek wordt genoemd. De kerk van Eernegem bezit nog zes koperen kandelaars in gotische stijl, die hij in 1865 voor het hoofdaltaar heeft ontworpen. Momenteel zijn ze daar niet meer te zien.

Het oude Van Peteghemorgel, nog van de hand van Pieter I Van Peteghem, dateert van 1766 en verkeert rond 1880 in erbarmelijke staat. Pastoor Tahon neemt contact op met orgelbouwer Philippe Forrest

De typische neogotische aankleding van de pijpen is een ontwerp van de Brugse architect en beeldhouwer Antonius Verbeke, maar is uitgevoerd door Henri Seynaeve, die eveneens de balustrade van het doksaal voor zijn rekening heeft genomen. (Brugge Rijksarchief, Kerkfabriek Eerdegem, 182)

(1832-1912) uit Roeselare en komt tot een akkoord om een nieuw orgel te plaatsen voor 12 000 fr. De kerkfabriek zal voor 4000 fr. instaan en de pastoor zal via een inschrijving onder begoede parochianen de resterende 8000 fr. ronselen. Voor zes bijkomende registers wordt later nog eens 2800 fr. bijbetaald. De vrijstaande speeltafel doet denken aan de echte Cavallè-Coll-orgels. Dat is niet zo vreemd, want bij deze Parijse orgelbouwer heeft Forrest de stijl geleerd. De tafel is gericht naar voren en gebouwd in eikenhout volgens het speeltafelbouwtype Forrest. Op het meubel lees je de naam van de bouwer in sierlijke letters 'Ph. FORREST facteur d'Orgues'. De registerbenamingen zijn uitgevoerd in porseleinplaatjes die ingewerkt zijn in de houten registerknoppen. Boven het bovenste klavier bevinden zich zestien registertrekkers. Links en rechts ervan zijn er telkens nog vier. Links en rechts van het onderste klavier zijn nog eens telkens twee registerbenamingen aangebracht. Het brengt het aantal registers op achtentwintig.

Eind 1887 wordt het orgel geïnstalleerd. In de eerste helft van de 20ste eeuw voert orgelbouwer Jules Anneessens uit Menen enkele keren uitgebreide herstellings- en moderniseringswerken aan het instrument uit. In 1988 dringt zich een grootscheepse restauratie op. Sinds 1947 is er niet meer aan het orgel gewerkt. De bvba Loncke Orgelbouw uit Zarren krijgt de opdracht voor 2 708 202 fr. De ingrijpende werkzaamheden starten op 2 mei 1988 en zijn afgelopen op 27 oktober 1990. Volgens kenners is dat herstel evenwel onoordeelkundig geschied.

Schilderijen

De kerk is niet uitbundig gedecoreerd met schilderijen. Vooraan in de zuidbeuk hangt een schilderij *De Instelling van de Rozenkrans*, met Onze-Lieve-Vrouw die de rozenkrans aan St.-Dominicus geeft. Het is

omgeven door afbeeldingen van de vijftien mysteriën. Deze staan op twee zijpanelen plus onder en boven het eigenlijke schilderij in aparte tafereeltjes. Op het paneel links staan de vijf blijde mysteriën. Van boven naar beneden zijn dat de boodschap aan Maria, het bezoek van Maria aan Elisabeth, de geboorte van Jezus, de opdracht van Jezus in de tempel en het terugvinden van Jezus in Jeruzalem. In het rechterpaneel zie je de vijf droevige mysteriën: de doodstrijd in de Hof van Olijven, de geseling, de doornenkroning, de kruisdraging en de kruisdood van Christus. Boven het schilderij vind je drie en onderaan nog eens twee glorierijke mysteriën. Bovenaan zijn dat de verrijzenis, de hemelvaart van Christus en de neerdaling van de H. Geest over de apostelen. Onderaan zie je nog de tenhemelopneming van Maria en de kroning van Maria.

Het werk is op doek in olieverf. Het wordt in opdracht van pastoor Maarten Pype door de Roeselaarse kunstschilder Ferdinand Callebert in 1863 vervaardigd. Het kost 1200 fr., maar de pastoor schenkt het aan de kerk. Het wordt naar aanleiding van het Mariajaar in 1954 door de Ichtegemse onderpastoor Louis Van Heule gerestaureerd. Ferdinand Callebert (1831-1908) krijgt zijn opleiding in de academie van Antwerpen, waar hij in 1856 laureaat wordt met grote onderscheiding. In 1857 start zijn kunstenaarsloopbaan beloftevol als hij de tweede prijs wint in de Grote Prijs van Rome. Vanaf 1864 wordt Callebert leraar aan de academie van Roeselare en vanaf 1897 promoveert hij er tot dienstdoend directeur. Hij is gespecialiseerd in historische en religieuze schilderijen. Veel West-Vlaamse kerken bezitten vandaag nog werk van hem. Zo is het schilderij in het St.-Sebastiaanaltaar (1860) in Ichtegem eveneens van zijn hand. Van pastoor Maarten Pype hangt in de priestersacristie een portret dat in 1862 door dezelfde kunstenaar is geschilderd.

Het schilderij *De instelling van de Rozenkrans* van Ferdinand Callebert (Foto Kurt Maene)

Voor de rest is het pover gesteld met schilderijen in de kerk. *De Kruisweg* wordt in 1871 geschilderd door Desiderius Tulpinck (1829-1892) uit Brugge en kost 2000 fr. Hij is actief als huisschilder en restaurateur van schilderijen in Brugge. De muurdecoratie van de vertrekkamer van het Brugse Vrije (1881) en de decoratie van het koor van de kerk der H. Kruisverheffing in St.-Kruis (1892) heeft hij ontworpen. *Het Laatste Avondmaal*, dat vooraan in

de noordbeuk van de kerk hangt, is van ene François uit Brugge. Zowel vader Eugénus François (1811-1896) als zijn gelijknamige zoon (1834-1905) zijn kunstschilders en komen voor het auteurschap in aanmerking.

De beeltenis van *Onze-Lieve-Vrouw van de Altijddurende Bijstand* achteraan in de noordbeuk wordt ingehuldigd door pastoor Karel Pattyn (1918-1922) in 1920

naar aanleiding van de zending die van 6 tot 16 november wordt gepredikt door de paters Bouckaert en Vanhorenbeek. De schilder van het werkje is onbekend. Het is een icoon van de Maagd Maria in een donkerrood gewaad met een blauwe mantel. Aan de linkerzijde is de aartsengel Michaël afgebeeld, die een lans met spons als voorwerpen van Jezus' kruisiging draagt. Aan de rechterzijde staat de aartsengel Gabriël met een driekruis en spijkers. Het Jezuskindje op de arm van Maria voorvoelt het lijden en wendt zich al tot zijn moeder om troost te vinden. De loshangende sandaal aan de voet van Jezus verwijst naar de mededeling van Johannes de Doper dat hij niet waard is om Jezus' sandaal los te maken.

In de wekkapel vind je een kader met een ingekleurde litho van de Franciscaanse boom uit 1881. Lithograaf is Pierre Raoux. Bij de stam staat St.-Franciscus met naast hem geknield zijn eerste twaalf volgelingen. De boom bevat een grote hoeveelheid heilige, edele of bekende leden van de Franciscaanse orde. Hij is gepubliceerd naar aanleiding van het Franciscaanse jubeljaar 1882 en wordt verkocht door Carolus Beyaert in Brugge. Dit werk komt uit de refter van het oude klooster van de zusters.

Beelden

Net als bij de schilderijen bezit de Eernegemse kerk geen groots losstaand beeldhouwwerk. Ooit is de kerk in bezit geweest van vier mooie, laatgotische beelden – de beelden van H. Barbara, H. Catharina, H. Elisabeth en H. Maria Magdalena – uit het begin van de 16de eeuw. Tot 1852 prijken zij nog in de kerk, maar na de sloping van het oude gebouw en het bouwen van de nieuwe kerk kiest pastoor Maarten Pype voor meer moderne afbeeldingen, die van de hand van de plaatselijke kunstenaar Henri Seynaeve zijn.

Deze St.-Barbara is een pronkstuk uit de oude kerk van Eernegem, maar prijkt nu in een koorkapel in de St.-Salvatorskathedraal in Brugge. (Verzameling Koenraad Vandenbussche)

De afgedankte kunstwerken verhuizen naar de kloosterkapel, waar ze ook al vlug uit de gratie geraken. De zusters brengen ze onder in de landelijke Engelkapel, waar E.H. Michiel English ze toevallig ontdekt. Hij komt zijn vriend, pastoor Verduyn, bezoeken en kan vanuit Brugge de stoomtram tot aan het station van Ichtegem nemen.

St.-Medardus (Foto Kurt Maene)

Van daar wandelt hij naar Eernegem, waar hij in het Kapellewegeltje langs de Engelkapel passeert en de vier pareltjes opmerkt. Pastoor Verduyn staat toe dat de antieke beelden in 1930 in een tentoonstelling van oude kunstwerken in Brugge worden opgenomen en verkoopt de kunstschaten nadien aan E. H. English. Vandaag prijken

de beelden van St.-Barbara en St.-Catharina, die van hun overtollige verf zijn ontdaan, in één van de koorkapellen links van het altaar in de St.-Salvatorskathedraal in Brugge. Het beeld van Maria Magdalena is omgevormd tot een voorstelling van St.-Cecilia en heeft een plaatsje gekregen tegen de borstwering van het doksaal in de kerk van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie in Brugge. Ook de H. Elisabeth, tweede patrones van de zusters, staat daar boven de deur van de sacristie.

De vijf nieuwe beelden die Henri Seynaeve maakt – St.-Johannes Berchmans, St.-Rochus, St.-Antonius, St.-Barbara (1873) en St.-Franciscus Xaverius – overleven het Tweede Vaticaans Concilie niet. Zij worden op aanraden van pater-kunstenaar Bruno (Thomas Groenendael, 1902-1989) van de St.-Andriesabdij van hun voetstuk gehaald. Aan de tweede pilaar langs de zuidkant blijft het neogotische, houten beeld van de patroon van de parochie, St.-Medardus, over zijn kerk waken. Deze sculptuur is gemaakt door Franciscus Delanier uit Gent. Ook aan weerszijden van het koor houden St.-Petrus in het zuiden en St.-Paulus in het noorden nog toezicht. Dat zij er nog zijn, hebben ze te danken aan het feit dat ze tijdens de beeldenstorm van 1967 moeilijk te verwijderen waren. De gehavende neogotische afdakjes boven hen zijn wel weggenomen. Vermoedelijk is ook Delanier de maker van deze exemplaren.

Vooraan in de noordbeuk vind je St.-Jozef met Jezus, een beeld dat afkomstig is uit het vroegere St.-Jozefaltaar. In de weekkapel staat een beeld van St.-Anna met Maria, het laatste restant van het St.-Anna-altaar. Maker van deze twee beelden is Clemens Carbon (1835-1907). Deze beeldhouwer, die geboren is in Gits, krijgt zijn opleiding in de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen. Hij behaalt in 1864 de 2de prijs van Rome voor beeldhouwen. Na

zijn huwelijk in 1867 opent hij een atelier in Roeselare, waar onder meer Ichtegemnaar Josuë Dupon een leerling van hem is. In 1893 verhuist hij naar St.-Jans-Molenbeek. Daar overlijdt hij.

Achteraan in de noordbeuk ontdek je achter een versierd hekken – een restant van de afsluiting bij het vroegere Onze-Lieve-Vrouwaltaar – een veelvoorkomend beeld van St.-Theresia, dat door de familie Lantonnio van Rode is geschonken, en een beeld van St.-Antonius. Dat laatste is samen met dat van St.-Barbara, dat niet uitgestald is, het enige houten exemplaar van de hand van Henri Seynaeve dat nog bestaat. Tussen Theresia en Antonius hangt een relikwie van het Heilig Gezicht. Het is een kopie van het doek van Veronica uit de St.-Pietersbasiliek in Rome. Het is in aanraking gekomen met het originele relik, net als met dat van het Heilig Kruis en de speer die de zijde van Christus heeft doorboord, en draagt een pauselijke stempel op was. Het relikwie is gevat in een houten kader waarop een vers uit psalm 83 is gegraveerd.

Achteraan in de zuidbeuk van de kerk nabij de weekkapel staat een Mariabeeld. Het beeld wordt door pastoor Maarten Pype in 1852 in de nieuw gebouwde kerk geplaatst. Het heeft 716 fr. gekost, maar dat wordt betaald door een anonieme schenker. Maria draagt een vergulde kroon en heeft een vergulde scepter in de hand. Het Jezuskindje heeft eveneens een kroontje en draagt een vergulde wereldbol. In 1870 schaft men bij de vermaarde Brugse gouborduurder Louis Grossé (1811-1899) nog een kleed en mantel aan voor dit beeld. Maria beschikt zo over drie uitrustingen. Er zijn de gewone zondagse klederen, waarin ze nu ter aanbidding staat. Daarnaast is er ook een paarse outfit, die dient voor vasten en advent, en een feestkledij in brokaat voor proces-

sies. Ook het kindje Jezus op de arm van Maria beschikt over deze aangepaste uitrusting. De Mariacongregatie voor jonge dochters, die in 1848 in de kerk wordt opgericht, heeft het beeld indertijd elke eerste zondag van de maand na de hoogmis de kerk rondgedragen onder het zingen van de litanie van Maria. Vandaag is het voor velen een geliefkoosd plekje in de kerk om te komen bidden en een kaarsje aan te steken. Het kindje Jezus zie je er evenwel niet meer. Het is begin september 2002 gestolen.

Bernard Moens

In de weekkapel vind je een witte gedenkplaat voor Bernardus Josephus Moens. Langs boven is de plaat versierd met twee engelkopjes, een druivenrank met tros, een korengarve en een kelk met een stralende hostie en een kruis. De ornamenten langs de rand bestaan uit neerhangende bloemenkelkjes. De tekst op de plaat is in het Latijn en vertelt in het kort het levensverhaal van deze merkwaardige Ernegemnaar.

Hij wordt op 9 april 1746 geboren als de zoon van brouwer Rogier Moens, die met zijn vrouw Catharina Dewitte op de hoek van de Stationsstraat en Aartrijkestraat herberg St.-Hubertus uitbaat. Na zijn humaniorastudies trekt Bernard naar het seminarie in Brugge, waar hij in 1771 door de Brugse bisschop Joannes Caïmo tot priester wordt gewijd. Hij studeert verder en behaalt in 1775 in Leuven de titel van licentiaat in de theologie. In datzelfde jaar wordt hij benoemd als leraar en onderdirecteur van het Brugse seminarie. In 1787 wordt hij pastoor van Rumbeke en deken van Roeselare. In 1791 keert hij terug naar Brugge om er president van het seminarie te worden. In 1798 is hij zelfs een tijdje één van de vier grootvicarissen, die na de dood van bisschop Brenaert

het vacante bisdom besturen. Vermits hij als leidinggevende geestelijke weigert om de eed van trouw aan de Franse republiek af te leggen, wordt hij op 10 maart 1798 gevangengenomen. Hij wordt eerst naar Rochefort en later naar het eiland Ré overgebracht, waarvan hij pas op 20 februari 1800 weer naar huis mag vertrekken. Na zijn ballingschap blijft hij een tijdje zonder bediening. Op 1 januari 1803 wordt hij opnieuw pastoor van Rumbekke en in mei 1804 verhuist hij in dezelfde functie naar Roeselare. In 1809 wordt hij daarbij deken van Torhout, waar hij in 1832 eervol ontslag bekommt. Hij blijft tot aan zijn dood op 91-jarige leeftijd op 25 september 1837 pastoor van Roeselare.

Op 7 mei 1841 vraagt zijn neef, Louis Bouden Moens, die op dat moment burgemeester van Jabbeke is, om in de kerk een grafsteen voor Bernard Moens te mogen laten oprichten. Dat wordt volmondig goedgekeurd, ook al omdat de priester de armen van de gemeente niet is vergeten. Nog voor zijn dood schenkt hij een som van 2538 fr. aan het armbestuur voor het kleden van de kinderen naar aanleiding van hun Eerste Communie en om hen in de armenschool gratis onderwijs te kunnen geven. *“Het geheugen van zulkdanige weldoenders, dient te worden behouden”*, argumenteren de gemeenteraadsleden.

Rouwborden

Obiits of rouwborden zijn zwartgeverfde, meestal ruitvormige, geschilderde borden met onder de term *obiit* (*‘hij is gestorven’*) het wapenschild van prominente overledenen, de overlijdensdatum en de wapenspreuk er op. Ze worden aan de gevel van het sterfhuis opgehangen en nadien aan de muur van de kerk, waar de overledene begraven is, bevestigd. De schilder is meestal onbekend. In de kerk van Eernegem hangen drie dergelijke borden, twee achteraan in de noordbeuk en één achteraan in de zuidbeuk.

Het oudste dateert van 9 februari 1861 en draagt het devies *‘Court et beau’*. Het wordt naar aanleiding van de dood van Jules Beaucourt de Noortvelde in de kerk opgehangen. Vader Felix heeft vanaf 1815 nogal wat grondbezit in Eernegem verworven en laat daarop het kasteel ‘s Gravendriessche bouwen, waaraan we vandaag de naam ‘s Gravendriesschelaan danken. Het is zijn zoon Jules die op het kasteel komt wonen. De jonge rentenier wordt actief in de gemeentepolitiek en wordt in 1846 gemeenteraadslid. Op 5 januari 1855 neemt hij weer ontslag. Na zijn dood wordt het rouwbord in de kerk opgehangen.

(Foto Kurt Maene)

(Foto Kurt Maene)

Het schild is gevierendeeld met in het eerste kwartier sinopel (groen) met een dwarsbalk van zilver. Het tweede kwartier is van azuur (blauw) met twee sabels van zilver, gekruist met omhoog staande spitsen en met handvatten van goud. Er zijn drie spoorraderen van zilver: één rechts, één links en één in de schildvoet. Het derde kwartier is van zilver met een boom van sinopel en een schildhoofd van azuur beladen met twee mortieren op affuiten van goud. Het vierde kwartier toont een schild van azuur met drie eikels van goud begeleid met een vrouwenhoofd in aanzicht van vlees. De helm is van zilver en goud met een helmwronk van zilver en sinopel. Het devies is van sinopel op een banderol van zilver.

De twee andere rouwborden zijn van recentere datum. Zij dateren allebei van 1962. Ze horen bij Georges Lantonnois van Rode (°Luik, 1879 - +Eernegem, 08.07.1962) en zijn vrouw Martha de Creeft

(°Antwerpen, 1885 - +Eernegem, 29.01.1962). De familie Lantonnois is afkomstig uit het Franse Menotte (dep. Aube). In 1908 bekomt ze toestemming om van Rode aan haar naam toe te voegen. Kort na de Eerste Wereldoorlog koopt Georges Lantonnois van Rode het Doolboskasteel langs de Zedelgensesteenweg, waar een tijd lang een diamantslijperij is gevestigd. De familie de Creeft stamt uit de streek van Sint-Truiden en is al in 1822 geadeld.

Het schild van Georges Lantonnois van Rode is eveneens gevierendeeld. In het eerste en vierde kwartier zie je een gedeeld schild dat aan beide

kanten in zes stukken gedwarsbalkt is. Rechts is dat van zilver en keel (rood) en links van keel en zilver. Het tweede en derde kwartier is van zilver met een dwarsbalk van keel bezaaid met drie vierpassen van keel doorboord door het veld. Op het schild rust een gekroonde helm van zilver en keel met een hond van wit en een halsband van goud. De wapenspreuk '*Vaincre le mal par le bien*' is van keel op een banderol van zilver. De obiit van zijn vrouw is een alliantiewapen. Dat betekent dat het schild links van haar man is en het ovale schild dat van de familie de Creeft. Ovaalrond is de gebruikelijke voorstelling voor het wapen van een vrouw. Het ziet er als volgt uit: van zilver met drie klimmende leeuwen van sabel (zwart), twee-een geplaatst, getongd, geklauwd en gekranst van keel. Boven beide schilden hangt een gouden kroon, waaraan langs beide zijden een band van keel afhangt die overgaat in de banderol met de wapenspreuk. Deze obiit hangt in de zuidbeuk.

Bronnen

- Archief Pastorie Eernegem, Liber Memorialis (1899-1968) en Verslagboek kerkraad (1860-1910).
- BALaT (2008). De Belgische kunstgeschiedenis in een muisklik, met bijna 650 000 gratis downloadbare foto's [21.04.2015: <http://balat.kikirpa.be/intro.php>].
- Inventaris Onroerend Erfgoed (2014). Parochiekerk Sint-Medardus (ID: 210984). [21.04.2015: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/210984>].
- MEULEMEESTER, J., *Ryccaert Brouckman en de Sint-Jan-de-Doperkerk van Stalhille. Met gezinsreconstructie, - Brugs Ommeland*, 1994, nr. 1, p. 13-28.
- Rijksarchief Brugge, Kerkfabriek Eernegem (TBO 126), nrs. 136, 137, 138, 149, 150, 168, 176, 177, 178, 179, 180, 182.
- VAN BIERVLIET, L., *Clemens Carbon van Gits. Een beeldhouwer uit de neo-gotiek*, - Biekorf, 1970, p. 331-336.
- VAN BIERVLIET, L., *Schilder-decorateur Desiré Tulpinck, De kerk van de H. Kruisverheffing in Sint-Kruis*, p. 42-43.
- VANDEN HAUTE, C., *La corporation des peintres de Bruges*, Kortrijk, [1912].
- VANDENBUSSCHE, B., *Deken Van Thienen op bezoek in 1638, - Ernigahem*, 2001, p. 18-22.
- VANDENBUSSCHE, K., *De familie van Steelant en Eernegem (1397-1510)*, -*Ernigahem*, 2014, p. 1-25.
- VANDENBUSSCHE, K., *Overeenkomst tussen tiendenheffers over kerkherstel (1750)*, - *Ernigahem*, 2001, p. 23.
- VANDENBUSSCHE, R., *De preekstoel van Eernegem, - Motegalm*, 1 maart 1956.
- VANDENBUSSCHE, R., *Bernard Moens, priester-banneling (1746-1837)*, - *Ernigahem*, 1982, nr. 2, p. 10-16.
- VANDENBUSSCHE, R., *De Eernegemse kerk doorheen de eeuwen, - Motegalm*, 1 december 1953.
- VANDENBUSSCHE, R., *Eernegem. Historisch en kunsthistorisch uitzicht, (1944-45)*, handgeschreven.
- VANDENBUSSCHE, R., *Jozef De Gruytere, pastoor te Eernegem van 1953 tot 1968*, - *Ernigahem*, 1985, p. 87-101.
- VANDENBUSSCHE, R., *Pastors van Eernegem, - Ernigahem*, 2013, p. 27-85.
- VANDENBUSSCHE, R., *Pastors van Eernegem, - Motegalm*, 1 september 1976, 1 maart 1978.
- VANDEWALLE, L., *Het Eernegemse kerkorgel, - Ernigahem*, 1989, p. 86- 96.
- VERBEKE, A., *Wapenschilden te Eernegem in 1984 (2-slot)*, - *Ernigahem*, 1984, p. 63-67.
- Wikipedia (22.12.2014). René Buyck. [21.04.2015: http://nl.wikipedia.org/wiki/Ren%C3%A9_Buyck].
- Wikipedia (26.01.2015). Pierre Buyck. [21.04.2015: http://nl.wikipedia.org/wiki/Pierre_Buyck].

